

Самі собі казначейі: у Рівному друкували свої гроші під час окупацій

Інформація з сайту: <http://vse.rv.ua/istoriya/1427031803-sami-sobi-kaznacheyi-u-rivnomu-drukuvali-svoyi-groshi-pid-chas-okupaciy.html> . – Дата звернення : 7.04.2015

Опубліковано vse.rv.ua Нед, 22/03/2015 - 15:43

Нині добробут та матеріальні статки українців значною мірою залежать від курсу американської валюти. Однак були в історії нашого міста й більш скрутні часи, коли довелося вдаватися до своєї місцевої “монетарної” політики. Як твердять історики, грошовий обіг в Україні нараховує вже двадцять шість століть. Далеко не кожна країна світу може похвалитися настільки тривалою історією своїх грошей. Зробило свій внесок у неї і наше місто.

Зарплату — бонами з цигаркового паперу

Під час першої світової війни, у 1914 році Рівне, як й інші міста, потрапило в тенета інфляції. Державі стало не вигідно чеканити та доставляти в регіони срібні та мідні монети. Казначейству зручніше було друкувати великі купюри. Однак виникла нова халепа - на місцях їх нерідко нічим було розмінати. І тоді багато організацій та підприємств стали друкувати власні тимчасові “гроші”.

Кооперативи випускали в обіг бони та квитанції, якими можна було отримати зарплатню та придбати на них усе необхідне у магазинах. Такі кооперативи нерідко мали й власні магазини для отоварення цих “грошей”. Виготовляли бони та квитанції з різного матеріалу, навіть з цигаркового паперу та картону. Такі “гроші” мали стандартний набір написів: назву емітента (організації, яка випустила, її печатку, номінал, термін обігу бони, підпис керівника підприємства). Найвідоміші “гроші” рівненських кооперативів: “Взаимная польза”, “Воля”, єврейських “Ахдус”, “Линас-Гацедек”.

Історичні джерела доносять до нас відомості, зокрема, про квитанції рівненського кооперативу передмістя Воля номіналом 10 карбованців, які випускали в Рівному у 1919 році. Єврейський кооператив “Ахдус” випустив в обіг “здачу” номіналом 1, 3, 5 карбованців з терміном обігу до серпня 1919 року. Але найбільшого розповсюдження набули заміники грошей, випущені рівненським “Народним кооперативом”. Це були ордера на видаток грошей номіналом 3, 5, 10 карбованців. Друкували їх на цупкому папері зеленого кольору, заповнювали чорнилами від руки, скріплюючи печаткою і штампом кооперативу з підписами трьох членів правління.

Сувенірна листівка 20-х років 20 ст. із зображенням Державного банку у Рівному. У всі часи - на тому ж місці, і в тій же будівлі на сучасній вулиці Петлюри.

Випускала бони й міська управа Рівного. У березні 1919 року випуск таких грошових знаків доручили продовольчому відділу міської управи й називали їх квитанціями. Виготовляли квитанції на пергаментному папері.

Ще один грошовий знак, що набув масового поширення у рівнян, - "Розмінний грошовий білет Рівенського повітового земства на Волині" вартістю 10 карбованців, "випущений у 1919 році з дозволу державної влади та забезпечений всім майном земства", як гласив напис на ньому.

Мали свої "гроші" й місцеві товариства інвалідів. А члени кооперативу дрібних торговців міста, окрім бон та квитанцій, могли користуватися "расписками" номіналом 1, 3, 5 карбованців. Акціонерне товариство парового пивоварного заводу "Бергшлоссь" користувалося "сдачей в 10 рублей" з печаткою синього кольору та трьома підписами посадових осіб.

Без доларів і фальшивок не обійшлося

Були в ті часи й грошові знаки особливого випуску — вартістю в доларах і центах. Причому один карбованець дорівнював одному центу. Якихось засобів захисту від підробок тимчасові "гроші" не містили. Бо фальшиві бони було робити не вигідно через їх невеликий номінал і велику собівартість виготовлення. Тому зазвичай гарантією справжності таких грошових знаків слугували печатки та штампи підприємства-емітента, підписи керівників. Хоча, наприклад, в Одесі (у ті часи в багатьох містах Росії ходили власні гроші) було викрито аж три підпільні фабрики з виготовлення фальшивих тимчасових "грошей".

У травні 1919 року, коли петлюрівців вигнали з Рівного частини Червоної Армії, в обіг у місті на заміну грошовим сурогатам надійшли кредитні білети і гроші РРФСР. Утім, знову ненадовго. Бо з поверненням польської влади у Рівному аж до 1939 року в обігу були польські гроші.

Карбованець рейхсмарці не перешкода

Наступний поштовх виникненню тимчасових рівненських грошей дала Друга світова війна. З уведенням у Рівному з червня 1941 року “нового порядку” за часів фашистської окупації у місті знову з’явилися нові гроші.

Радянська "трьошка", яка була в обігу поруч із німецькою рейхсмаркою

Налагоджені перед війною товарно-грошові відносини зруйнувалися у перші ж тижні після того, як місто залишила Червона Армія. У рівнян залишалися радянські купюри — карбованці та червінці з серпами, молотами, портретами Леніна. Спочатку окупанти ввели в обіг німецьку рейхсмарку, а потім так званий карбованець. Рівне стало не лише столицею окупаційного рейхскомісаріату “Україна”, але й почало поширювати власні гроші на теренах від Галичини до Росії.

Однак врегулювати ситуацію з платіжними засобами німці спромогли лише після наказу рейхскомісара України Коха про грошову реформу та створення взимку 1942-го у Рівному Центрального емісійного банку України. Відтак, усі грошові знаки СРСР вилучили з обігу, окрім карбованця і “трьошки” (до речі, на останній поряд з гербом СРСР зображені два бійці-червоноармійці, але це, вочевидь, не бентежило фашистів). Банк випустив серію окупаційних купюр номіналами 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500 карбованців.

Два окупаційних карбованці. тираж яких не доїхав до Рівного і за ними нині полюють колекціонери

Щоправда, з купюрою у два карбованці трапився казус. Під час транспортування вагон з цими грішми спалили партизани, тож до обігу дійшло дуже мало купюр. Відтак, два окупаційних карбованці стали предметом пошуку багатьох колекціонерів у світі. У каталогах грошових знаків їй присвоєно ступінь рідкості «RRR», або «У», тобто – унікал. Мінімальна ціна "двійки" на світових аукціонах становить дві тисячі євро, а найбільша сума, якою закінчилися торги, склала 17 тисяч євро.

П'ять окупаційних карбованців

Обмінний курс за окупації у Рівному був такий: один радянський карбованець дорівнював новому карбованцю, а за 10 карбованців, тобто червінець, давали одну рейхсмарку. Населення з 6-го по 25-те лютого 1942 року могло обміняти радянські гроші на нові з такого розрахунку.

П'ятдесят окупаційних карбованців

Аби зменшити грошову масу на руках у населення німці вжили заходів: банкноти, щодо яких немає доказів, що вони здобуті законно, вилучалися; на готівку обмінювали лише купюри у 5 карбованців і один червінець, а за більші давали банківську розписку, повідомляючи, що гроші зараховано на спецрахунок. Відтак, в обігу залишалися окупаційні рейхсмарки, карбованці, радянські казначейські квитки, розмінні монети, німецькі монети в 1, 5, 10 пфенігів.

Фальшування “карається тяжкою тюрмою”

Німецькі окупаційні гроші відзначалися оригінальним дизайном. На нових карбованцях поруч з орлами і свастикою були зображені “вільні” українці — усміхнені селянки, робітники, вчені, діти. Схоже, джерелом натхнення для художників були радянські агітплакати. Вигляд купюр мав навіювати впевненість у тому, що за нової влади українцям живеться щасливо. Аверс купюр віддруковано німецькою мовою. На звороті — змішаний текст із застереженням українською: “Фальшування грошевих знаків карається тяжкою тюрмою”.

Друкували гроші у Німеччині, а використовували на усій окупованій території України за незмінним курсом. На "чорному" ринку карбованці знецінювалися аж до весни 1944-го. Після визволення України окупаційні карбованці та рейхсмарки вилучали та знищували. Однак у багатьох рівненських родинах ще й досі зберігаються окупаційні гроші як пам'ять про ті лихі часи.

За часів СРСР та становлення незалежної держави Рівне разом з усією країною пережило не одну грошову реформу. Коли після ліквідації Радянського Союзу в грудні 1991 року вийшли з обігу і радянські гроші, в Україні знову розпочався тривалий період тимчасових грошових знаків. Завершився він лише у вересні 1996-го введенням національної валюти — гривні та монет під традиційною назвою "копійки". Щоправда, за нинішньої ситуації, чи не з'являться в Україні знову якісь "тимчасові" гроші, хтозна... Утім, це вже інша тема.

Світлана Калько, спеціально для сайту "ВСЕ"